

HET OPSTAPJE

Toegankelijke kinderopvang, een recht voor iedereen, of hoe de sociale functie van de kinderopvang doelmatig kan worden ingezet in de strijd tegen (kans)armoede

Hilde SCHOCKAERT¹

De werkgroep Stop de Armoede uit Aalst organiseerde in september 2010 een debatavond rond het boek Helpende handen, gehechtheid bij kwetsbare ouders en kinderen². De Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen³ en de Aalsterse kinderopvang waren aanwezig en bij het debat betrokken.

Ondanks de jarenlange inzet van de verantwoordelijken om in de kinderopvang een gezonde sociale mix na te streven (we willen de kinderen een juist maatschappijbeeld geven, want zij zijn de volwassenen van morgen), stelden we vast dat één aanzienlijke groep van kinderen niet participeert aan kinderopvang (tenzij gedwongen): kinderen die in (generatie)armoede leven. We ontdekten die avond dat de wereld van kansarmoede en de wereld van kinderopvang ver uit elkaar lagen; het water was erg diep!

Op het daaropvolgende Lokaal Overleg Kinderopvang werd het probleem aangekaart en was

de verontwaardiging bij verschillende deelnemers voelbaar. Er werd een werkgroep "drempelverlaging voor gezinnen in armoede naar de kinderopvang" opgericht. De werkgroep kwam voor het eerst samen in januari 2011 en werd naderhand kortweg "Het Opstapje" genoemd. Een opstapje helpt je immers om iets beter bereikbaar te maken.

Drempels voor gezinnen in armoede naar de kinderopvang

De samenstelling van de werkgroep 'drempelverlaging' was divers: Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen (met ervaringsdeskundigen), OCMW, de stedelijke Dienst voor Onthaalouders, de stedelijke erkende kinderdagverblijven Oogappel, Duimelot en Molenwiekje, de stedelijke Lokale Diensten voor buurtgerichte kinderopvang Pinnemuts en Notendop, erkend kinderdagverblijf Mezenestje. Later namen ook de

-
- 1 De auteur is directrice bij Kinderdagverblijf Mezenestje uit Aalst. Contact: hilde.schockaert@olvz-aalst.be.
 - 2 Helpende handen, gehechtheid bij kwetsbare ouders en kinderen, Greet Geenen & Jozef Corveleyn, 2010, Lannoo
 - 3 Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen is een Vereniging waar armen het woord nemen. In Vlaanderen zijn er 58 Verenigingen waar armen het woord nemen. Ze maken deel uit van het Vlaams Netwerk tegen Armoede.

gezinsondersteuner van het Regiohuis Kind en Gezin, de provinciale consulent Kind en Gezin, CKG Boompje, het lokale Centraal Aanspreekpunt Kinderopvang en de lokale Opvoedingswinkel deel aan de maandelijkse bijeenkomsten.

De vraag die ons van bij begin het meest bezighield was: "Waarom komen ze niet? Wat zijn de drempels die ervoor zorgen dat mensen de stap naar kinderopvang niet zetten?" We gebruikten de Drempellijst van het Ecce Ama! project⁴ als leidraad. De drempels werden in vier groepen gegroepeerd.

1. Drempels bij de **doelgroep**: gezinnen in armoede ervaren kinderopvang als een bedreiging en kennen de kinderopvang niet. In hun ogen is het een (duur) noodzakelijk kwaad voor mensen die werken.
2. Drempels bij de **toeleiders** (VDAB, OCMW, sociale diensten, Regioverpleegkundigen Kind en Gezin,...): zij kennen kinderopvang in zijn huidige vormen en werking (economische, pedagogische én sociale functie) onvoldoende. Ze weten wel dat er een opvangtekort is en daarom hebben ze niet de reflex om mensen die niet werken toe te leiden naar de kinderopvang.
3. Drempels bij de **kinderopvang**: de kinderopvang kent de armoedewereld niet. Er heersen veel vooroordelen en er is een grote onzekerheid om met gezinnen in armoede te werken. Goedbedoelde regels en initiatieven

van de kinderopvang zijn net drempels voor gezinnen in armoede, omdat kinderopvang wordt georganiseerd en bedacht door mensen met een referentiekader dat anders is dan dat van gezinnen in armoede.

4. Drempels bij het **beleid**: de sociale functie van de kinderopvang won aan belang door de invoering van de 20% voorrangsregels voor kwetsbare groepen in de kinderopvang⁵, maar in de praktijk werd daar creatief mee omgegaan. Drie jaar geleden waren zowel het lokaal beleid als het beleid op een hoger niveau minder bezig met (kinder)armoedebestrijding.

Een meersporenbeleid

Om aan deze drempels te werken, ontwikkelde Het Opstapje een meersporenbeleid, dat gericht is op dezelfde vier groepen.

1. Actie ten aanzien van de **doelgroep**. Bij het zoeken naar professionele ondersteuning kwamen we bij VZW De Link⁶ terecht. Op hun advies deden we een bevraging bij 23 gezinnen met een klein budget en de oudergroep van Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen, over de ervaringen met kinderopvang. Uitsluitingsverhalen hoorden we pas toen ervaringsdeskundigen (en niet de verantwoordelijken van de kinderopvang) de bevraging deden.

4 Ecce Ama!, VBJK, 2009

5 Wat voorgeschiedenis over de sociale functie van de kinderopvang kan je terugvinden in het boek Kinderopvang met sociale functie, een plaats waar kinderen, ouders, medewerkers en buurt elkaar ontmoeten, Ecce Ama!, 2009, SWP.

6 VZW De Link staat in voor de coördinatie van de opleiding en de tewerkstelling van ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale uitsluiting. De Link wil mee een antwoord bieden voor de missing link die er is tussen mensen die in armoede geboren worden enerzijds en de aanpak van armoede anderzijds. Ze wil dit doen door opgeleide ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale uitsluiting in te schakelen in alle sectoren die met armoede en armoedebestrijding te maken hebben.

Alle deelnemers aan de bevraging werden uitgenodigd voor een gezellige samenkomst in de speeltheek om de resultaten van de bevraging te bespreken. Dit was de start van regelmatige contacten tussen de kinderopvang en de doelgroep, met als doel de kinderopvang een gezicht en herkenbaarheid te geven. In samenwerking met de ervaringsdeskundigen stelden we een eenvoudige, laagdrempelige folder over kinderopvang samen, om toeleiders een instrument te geven om vlot naar de kinderopvang toe te leiden.

“**Uitsluitingsverhalen hoorden we pas toen ervaringsdeskundigen (en niet de verantwoordelijken van de kinderopvang) de bevraging deden.**”

2. Actie ten aanzien van de **toeleiders**. In maart 2012 organiseerden we twee bezoekdagen voor toeleiders. We nodigden een brede groep vertegenwoordigers van het lokale welzijnswerk uit. In de voormiddag konden de aanwezigen kennismaken met het Centraal Aanspreekpunt Kinderopvang en (per fiets) met vier opvanginitiatieven van verschillende aard. Bij de rondleiding werd vooral aandacht besteed aan de sociale functie van de kinderopvang en het inschrijvingsbeleid. De laagdrempelige folder werd geïntroduceerd en meegegeven aan de toeleiders.
3. Actie ten aanzien van de **kinderopvang**. Na enkele bijeenkomsten van Het Opstapje en een bezoek aan het Leuvense Kinderdagver-

blijf De Wurpskes⁷, namen we de weloverwogen beslissing om onze kinderopvang inclusief aan te bieden. Dit wil zeggen dat gezinnen in armoede in een reguliere kinderopvang naar keuze een plaatsje kunnen hebben, en dat zij –net als alle ouders– hun voorkeur kenbaar maken voor gezins- of groepsopvang en voor een bepaalde groepsindeling. De consequentie is dat zoveel mogelijk opvanginitiatieven in een regio dan toegankelijk moeten zijn (worden) voor gezinnen in armoede en dat alle medewerkers gemotiveerd moeten zijn (worden).

Een groot knelpunt was het feit dat armoede voor de kinderopvang ongekend was. We hadden geen weet van de complexiteit van armoede en hoe opgroeien in armoede je volledige zijn en kansen in de wereld bepaalt. Vorming was broodnodig, zowel voor de verantwoordelijken als voor de kinderbegeleiders. Met middelen van het Armoedefonds van de Koning Boudewijnstichting slaagden we erin twee vormingssessies, die samengesteld en gegeven werden door Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen, aan te bieden aan een groot deel van de medewerkers van de Aalsterse kinderopvang (per opvanginitiatief, op maat dus).

In de eerste sessie kregen we een blik op de wereld van gezinnen in armoede. We vertrokken vanuit ons eigen referentiekader en leerden hoe dat kader bepaalt hoe je in het leven staat. Ervaringsdeskundigen getuigden vervolgens over de impact van armoede op hun leven en op hun kijk naar kinderopvang. In een tweede sessie werd de link naar kin-

7 Kinderdagverblijf De Wurpskes is een initiatief van Buurtwerk 't Lampeke, Vereniging waar armen het woord nemen. Hun werking wordt mooi beschreven in het boek "Helpende handen in de Kinderopvang, gehechtheid bij kinderen, ouders en kindbegeleiders", Karen Daniëls & Greet Geenen, 2013, Buurtwerk 't Lampeke VZW.

deropvang gelegd. We trachtten met de groepen de drempels in de eigen kinderopvang te ontdekken en gaven suggesties om die aan te pakken. De ervaringen uit Proeftuin Mezenestje (zie verder) kregen er ook ruim aandacht.

4. Actie ten aanzien van het **beleid**. De ervaringen met het vinden van drempels en de aanpak ervan, werden besproken in de regelmatige bijeenkomsten van het Lokaal Overleg Kinderopvang⁸. Bij elke bijeenkomst van Het Opstapje was een provinciale consultant van Kind en Gezin aanwezig, zodat de ervaringen vlot doorstroomden naar de regelgevende en subsidiërende instantie van de kinderopvang. We deelden onze expertise in verschillende overlegplatforms Kinderarmoedebestrijding.

Proeftuin Mezenestje

Toen minister Lieten eind 2011 een eerste oproep voor projecten ter bestrijding van kinderarmoede lanceerde, dienden we vanuit het Mezenestje een aanvraag in. Gedurende het jaar 2012 konden wij met deze middelen de "Proeftuin Mezenestje" waarmaken. In kinderdagverblijf Mezenestje⁹ werd de verantwoordelijke halftijds vervangen door een administratieve kracht, en ging ze aan de slag in tandem met een opgeleide ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting.

Het werd een ontdekkingstocht doorheen onthaal, wennen en wenprocedure, documenten

zoals huishoudelijk reglement en overeenkomst, communicatie, uitstraling en imago, coaching op de werkvloer, ouderparticipatie, welbevinden en betrokkenheid van de kinderen, en veel meer. De tandem van ervaringsdeskundige (deskundig op het vlak van armoede) en professional (deskundige op het vlak van kinderopvang) voegde beide referentiekaders bijeen en stootte op deze manier op tal van drempels in het kinderdagverblijf en, bij uitbreiding, in alle reguliere opvanginitiatieven. Hoe goed bedoeld ook, vele (strakke) regels en manieren van benaderen betekenden net een drempel voor gezinnen in armoede.

“**De tandem van ervaringsdeskundige en professional voegde beide referentiekaders bijeen en stootte op deze manier op tal van drempels in het kinderdagverblijf.**”

Het inschrijvingsbeleid verdiende heel wat aandacht. Reeds bij de start van werkgroep Het Opstapje werden vanaf januari 2012 in het Mezenestje zes plaatsen proactief vrijgehouden. We vermoedden dat als gevolg van het verminderen van de drempels bij de doelgroep en de toeleiders, de opvangvragen voor kinderen van gezinnen in armoede wel eens snel konden komen. Op dat moment dienden plaatsen beschikbaar te zijn! Na de bezoeken in maart 2012 raakten de vrijgehouden plaatsen inderdaad allemaal snel ingevuld door 13 verschillende kinderen uit kansarme gezinnen.

- 8 Het Lokaal Overleg Kinderopvang is te Aalst actief sinds het begin van vorige legislatuur (2007). Het is een stedelijke adviesraad die alle betrokkenen bij kinderopvang samenbrengt.
- 9 Kinderdagverblijf Mezenestje VZW is een initiatief van het Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis te Aalst. Er zijn 2 opvangvormen: een Kinderdagverblijf voor baby's en peuters en een Buitenschoolse Kinderopvang in aparte lokalen van het kinderdagverblijf (BOKDV). De beide opvangvormen samen zijn een Centrum voor Inclusieve Kinderopvang (Pilotproject Kind en Gezin 2014-2018) voor de zorgregio Aalst.

Een goede test voor het gewijzigde beleid in het Mezenestje: de kinderen blijven tot schoolleeftijd en zij worden slechts vervangen door kinderen uit dezelfde doelgroep, om het evenwicht en de sociale mix bij ouders en kinderen te bewaren. Ondertussen melden gezinnen in armoede zich reeds tijdens de zwangerschap spontaan zelf of via een toeleider aan. Dat is een grote stap vooruit, maar toch blijken onmiddellijk beschikbare opvangplaatsen nog essentieel. Vaak hebben gezinnen in armoede een verwerkingsproces achter de rug voor ze de stap naar de kinderopvang zetten. Vaak gaat deze stap gepaard met een groot schuldgevoel: "Mensen zullen denken dat ik niet voor mijn eigen kinderen kan zorgen" en "Straks nemen ze de kinderen bij ons weg." Soms hebben de ouders zelf een plaatsingsverleden en hebben zij zich voorgenomen dat dit hun eigen kinderen nooit zal overkomen. Vooral grote kinderdagverblijven hebben met deze drempel te maken.

Op het ritme van het Begeleidingstraject Diversiteit en Sociale Functie bij Kind en Gezin, waaraan de verantwoordelijke van het Mezenestje deelneemt, komt Het Opstapje verder regelmatig samen. Vooral het nieuwe decreet Kinderopvang van baby's en peuters vraagt nu alle aandacht: we trachten (nieuwe) drempels te ontdekken, maar ook de opportuniteiten voor de sociale functie. Het intensief bezig zijn met de sociale functie en (tegelijk) het omgaan met een grotere diversiteit van gezinnen, heeft de kwaliteit van onze opvang sterk verbeterd. Zo werd het uitgebreide Huishoudelijk Reglement vertaald in een korte tekst met vijf 'breekpunten', die gelden voor alle ouders. Waar vroeger geen feesten gevierd werden 'uit respect' voor andere culturen, worden nu alle feesten van alle aanwezige culturen gevierd. Waar vroeger té voorzichtig gecommuniceerd werd ("om kansarme ouders te sparen"), werd een meer open en directe communicatie ingevoerd, waardoor er minder tijdverlies is, en wat het vooral moge-

lijk maakt om samen met de ouders naar oplossingen te zoeken. Elk gezin en élk kind wordt daar beter van. Dat ondervinden wij dagelijks in onze relaties met alle ouders die van onze opvang gebruik maken.

“ Het intensief bezig zijn met de sociale functie en (tegelijk) het omgaan met een grotere diversiteit van gezinnen, heeft de kwaliteit van onze opvang sterk verbeterd. ”

In het Mezenestje slaagden we er de voorbije twee jaar in met alle gezinnen in armoede een goede vertrouwensrelatie op te bouwen. Van de ervaringsdeskundigen leerden we ons heel flexibel op te stellen en open te communiceren. Dat loont! Alle gezinnen hebben nu een stem in onze opvang. De gezinnen in armoede zijn onze ervaringsdeskundigen geworden. Hun participatie is verzekerd als wij ons verder inspannen om hun signalen op te merken en te begrijpen. Toch zoeken we ook verder naar vormen van ouderparticipatie die alle groepen van mensen bij elkaar brengt, en waar iedereen zich thuis en gewaardeerd voelt.

Het feit dat ouders quasi alle dagen over de vloer komen, biedt de opvang heel wat kansen om het gezin te ondersteunen. Armoede situeert zich op tal van levensdomeinen en het dringt nu echt door dat een integrale benadering nodig is om de armoedecirkel van deze gezinnen te doorbreken. Daarom is het belangrijk, onder meer afhankelijk van wie een gezin naar ons toe leidt, van bij het begin een goede samenwerking te hebben met de betrokken diensten. Vaak gaat het om diensten uit de Integrale Jeugdhulp, maar we ervaren dat de beide nieuwe decreten (Kinderopvang en Integrale Jeugdhulp) een mooie stroomlijning van de samenwerking alsnog in de weg staan.

Het Opstapje in de toekomst

Vanaf januari 2013 beschikt Het Opstapje niet meer over middelen voor armoedebestrijding. Toch trachten we verder te bouwen op de kennis en inzichten die ons deel werden dankzij de projecten.

Stilaan worden wij toeleider naar andere voorzieningen, zoals kleuteronderwijs, woonwinkels of werktrajecten. We merken dat een stevig netwerk ons sterk vooruit kan helpen. We hopen dat het lokaal bestuur van Aalst de nieuwe structurele middelen voor lokale kinderarmoedebestrijding (Lieten, vanaf 2014) zal besteden aan een gemeenschappelijk visietraject voor alle diensten en lokale actoren die zich willen en kunnen inzetten in de strijd tegen armoede.

De stem van mensen in armoede is hierbij het noodzakelijke uitgangspunt: ervaringsdeskundigen en Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen zijn essentiële partners.

We geloven dat dergelijk visietraject verbindend werkt en absoluut nodig is om toekomstige middelen voor armoedebestrijding efficiënt te kunnen aanwenden. Het Opstapje wil hieraan constructief meewerken. De periode van kinderopvang is echter een tijdelijke fase in een gezin. De vraag dringt zich dan ook op hoe wij in de toekomst de continuïteit van de ondersteuning van de gezinnen in armoede zullen verzekeren. Uitdagingen genoeg dus. De projecten hebben een nieuwe dynamiek teweeg gebracht, maar we hebben het gevoel dat echte armoedebestrijding nu pas begint.

Ondernemen voor personen met een handicap

Personen met een handicap die eraan denken om een zaak op te starten, kunnen tijdens een aantal workshops, samen met andere mensen in een gelijkaardige situatie, werken aan een stappenplan en nadenken over vragen als: wat moet ik mij voorstellen van een leven als ondernemer? Wat zijn mijn drijfveren? Kan dit in mijn huidige situatie, en welke zijn mijn kwaliteiten en slaagkansen? Wat is er concreet nodig om vooruit te geraken en hoe pak ik dit aan? Is het nu het moment in mijn leven om daarmee te beginnen?

Deze workshops gaan door op de woensdagen 11 en 25 juni, telkens van 10 tot 17.30 uur in het Ibishotel te Sint-Niklaas, en staan open voor personen met een handicap en chronische ziekte. Deelname is gratis, middagmaal niet inbegrepen. Indien tijdig aangevraagd kan er een doventolk voorzien worden. Hazo vzw doet voor deze activiteit beroep op de deskundige medewerking van Marianne van der Wielen, medewerkster van Zenitor. Inschrijven is verplicht.

Info: info@hazovzw.be, tel. 055 60 37 43.